

Pelagische gastropoden van de Nederlandse kust

Arie W. Janssen

Pelagic gastropods from the Dutch coast

Summary. Shells of Heteropoda and Pteropoda are extremely rare occurrences as washed-ashore elements on Dutch beaches. The very few observations are re-identified and their whereabouts are given together with collection registration numbers. Finds of just seven species could be traced, namely the Heteropoda: *Atlanta peronii* Rang, 1817 and *A. selvagensis* de Vera & Seapy, 2006, and the Pteropoda: *Limacina retroversa* (Fleming, 1823), *Creseis conica* Eschscholtz, 1829, *Clio (Bellardiclio) cuspidata* (Bosc, 1802), *Cavolinia inflexa* (Lesueur, 1813) and *Diacria trispinosa* (de Blainville, 1821). All specimens were collected as empty shells with no soft parts remaining and were apparently picked up from bottom material.

Inleiding

Het is september 1963 ... tijdens een riemwierinvasie op de Nederlandse kust struinen twee NJN-ers het strand bij Katwijk af. Hans Metz en Eke van Batenburg vinden allerlei mooie zeebeesten, zoals vrijwel altijd tijdens zo'n invasie. Maar behalve aan het wier (*Patella*'s!) vinden ze ook een brokkelkurk, en die blijkt een aantal ongebruikelijke slakjes op te leveren. Het materiaal komt in de collectie van Eke, en Hans schrijft er een artikeltje over in Het Zeepaard (Metz, 1964).

Pelagische mollusken

Het bijzondere van de vondst was dat er niet minder dan 6 verschillende soorten pelagische mollusken werden gevonden, namelijk twee Heteropoda en vier Pteropoda, weekdiergroepen die toen (en trouwens nog steeds) van de Nederlandse kust niet of nauwelijks bekend waren. Volgens Metz waren dat de pteropoden *Creseis acicula* f. *acicula* en f. *clava*, *Clio cuspidata*, *Diacria trispinosa* f. *trispinosa*, *Cavolinia inflexa* f. *inflexa* en de heteropoden *Atlanta peroni* en *A. helicinoides*. Zo'n twintig jaar later, toen ik mij voor de holoplanktonische

weekdiersoorten begon te interesseren, is het artikel van Hans Metz mij natuurlijk opgevallen. Ik heb me lange tijd afgevraagd of die exemplaatjes bewaard waren of misschien zelfs nog wel ergens te vinden zouden zijn. Pas nu, meer dan 50 jaar na de verzameldatum, kwam daar een antwoord op door een verzoek van Jeroen Goud, of ik even naar een paar pteropodjes uit Nederland wilde kijken. Al snel bleek uit de etikettes dat dat inderdaad het materiaal was dat door beide eerder genoemde heren was verzameld. Eke van Batenburg had onlangs zijn gehele collectie aan Naturalis gedoneerd (behalve, zoals sommigen zullen begrijpen, de Teredinidae, die in de collectie Metz zijn opgenomen). Het betreffende materiaal was nog vrijwel compleet aanwezig ook!

Er was in de Naturalis collectie nog een, al in 1950 door een zekere P. Janssen te Zandvoort verzameld monstertje bij met een exemplaar van *Diacria trispinosa* f. *trispinosa*, gedetermineerd door J.J. Tesch en dat werd al eerder ook in Het Zeepaard gemeld (Gerrits & Gerrits, 1952). Hans Metz noemt dit monstertje ook in zijn artikel, op basis van Gerrits & Gerrits, maar wist toen niet waar dit zich bevond. Verder

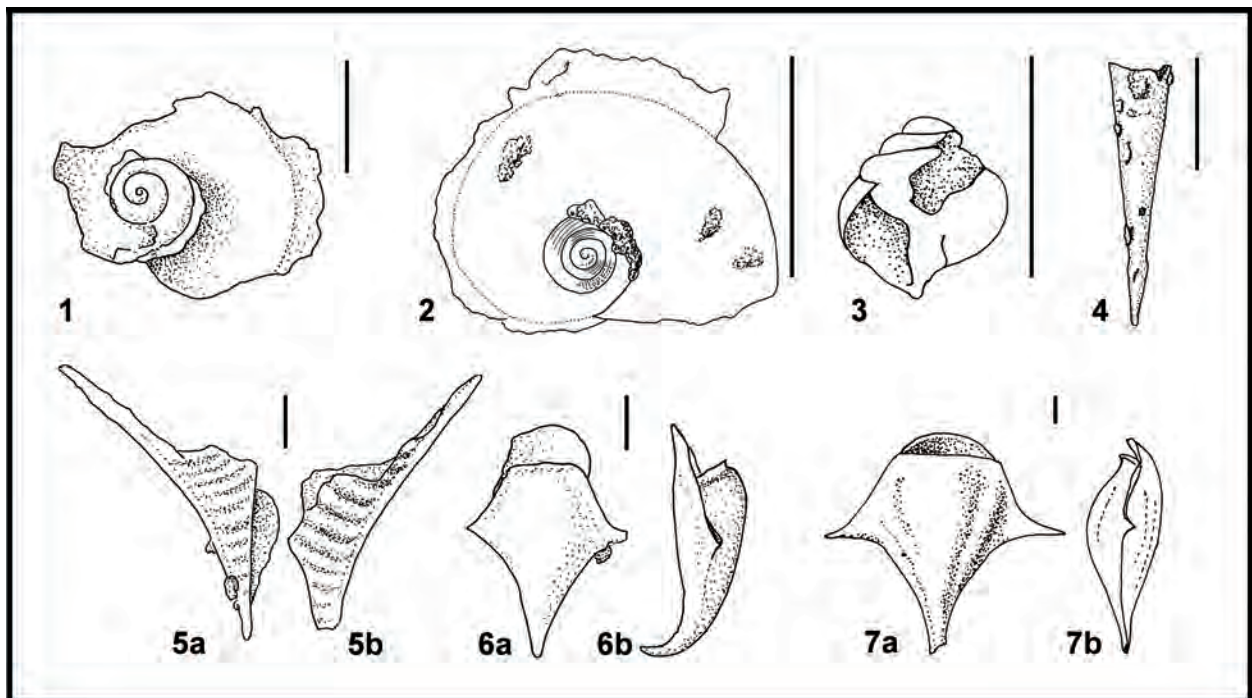

Fig. 1-2 Heteropoden. 1: *Atlanta peronii* Rang, 1817, RMNH.MOL.337284; 2: *Atlanta selvagensis* de Vera & Seapy, 2006, RMNH.MOL.337285. 0
Fig. 3-7 Pteropoden. 3: *Limacina retroversa* (Fleming, 1823), RMNH.MOL.337279; 4: *Creseis conica* Eschscholtz, 1829, MNH.MOL.337280; 5: *Clio (Bellardiclio) cuspidata* (Bosc, 1802), RMNH.MOL.337281; 6: *Cavolinia inflexa* (Lesueur, 1813), RMNH.MOL.337283; 7: *Diacria trispinosa* (De Blainville, 1821), RMNH.MOL.337282. fig. 3 van Bloemendaal-IJmuiden, fig. 7 van Zandvoort, overige figuren van Katwijk. Maatstreef = 1 mm. Tekeningen: Arie Janssen.

noemde hij, afgezien van twee nog veel oudere meldingen, die niet verifieerbaar waren, nog een vondst van de pteropode *Limacina retroversa*, verzameld in 1951 te Bloemendaal-IJmuiden door J. Gerrits, ook al in 1952 door Gerrits & Gerrits vermeld. Van de vier toen gevonden exemplaren is er eentje in de RMNH collectie geplaatst, dat inderdaad nog aanwezig is. De drie andere werden opgenomen in de Filiaalcollectie, maar worden niet vermeld in Lucas' (1956) molluskeninventarisatie van de Filiaalcollectie. In de Naturalis collectie is er daarvan echter nu nog maar één exemplaar aanwezig.

Tenslotte vermeldde ik zelf (Janssen, 1961) nog een achttal juveniele pteropoodjes, verzameld door Peter Leeuwangh in september 1960, in wat gruis afkomstig van een schuimplastic drijver op het strand van Ter Heijde, die door C.O. van Regteren Altena zijn gedetermineerd als *Limacina retroversa*. Dit laatste monstertje wordt in het Rotterdamse museum bewaard. Ook Hans Metz refereerde aan deze waarneming.

Verdere vondsten van holoplanktonische weekdieren zijn mij uit Nederland niet bekend. Ik heb alle beschikbare monstertjes uit Nederland bekeken, wat resulteerde in de volgende samenvatting:

Zandvoort, paal 69-70, 3 december 1950, verzameld door P. Janssen, op kurkenbos; coll. nr. 6418, collectie Gerrits nr 98. Als *Diacria trispinosa* (Lesueur) var. *minor* Boas; 1 exemplaar, begroeid met kalkkokerworm gepubliceerd in Gerrits & Gerrits (1952: 45, de afbeelding is niet het verzamelde exemplaar). Metz (1964: 37) herhaalde deze waarneming en vermeldde dat de verblijfplaats ervan onbekend was. Huidige naam: *Diacria trispinosa* (de Blainville, 1821): 1 exemplaar in RMNH.MOL337277.

Bloemendaal-IJmuiden, paal 67-62, 19 april 1951, verzameld door G. Gerrits, in brokkelkurk; coll. nr. 6419, coll. Gerrits nr. 52, ex Filiaalcollectie. *Limacina retroversa* (Fleming), 4 exemplaren genoemd door Gerrits & Gerrits (1952: 46), gedetermineerd door C.O. van Regteren Altena. Huidige naam: *Limacina retroversa* (Fleming, 1823): 1 juveniel exemplaar in Naturalis collectie ex Filiaalcollectie, RMNH.MOL.337278. De twee overige exemplaren uit de Filiaalcollectie zijn niet teruggevonden. Het exemplaar uit de collectie Gerrits is ook in Naturalis (RMNH.MOL.337279).

Katwijk, 29 september 1963, in brokkelkurk met eendenmossels, verzameld door F.H.D. van Batenburg en J.A.J. Metz tijdens riemwierinvasie, collectie Metz & Van Batenburg nrs. 261 t/m 266. Gepubliceerd in Metz (1964: 39; de afbeeldingen zijn niet de verzamelde exemplaren). Aanwezig zijn de volgende soorten en aantallen: *Atlanta peronii* Rang, 1817: 1 zeer defect exemplaar, RMNH.MOL.337284; *Atlanta selvagensis* de Vera & Seapy, 2006: 3 exemplaren, RMNH.MOL.337285; *Creseis conica* Eschscholtz, 1829: 7 juveniele exemplaar, RMNH.MOL.337280.; *Clio (Bellardiclio) cuspidata* (Bosc, 1802): 3 fragmenten (wellicht van één exemplaar), RMNH.MOL.337281; *Cavolinia inflexa* (Lesueur, 1813): 1 exemplaar, RMNH.MOL.337283; *Diacria trispinosa* (De Blainville, 1821): 1 exemplaar, RMNH.MOL.337282.

De drie door Metz genoemde juveniele *Diacria*'s zijn niet aangetroffen. Het tweede genoemde exemplaar van *Cavolinia inflexa* is ook niet aanwezig, maar in het monster bevinden zich wat kalkachtige brokjes (zeker geen pteropode). Eén exemplaar van *Atlanta selvagensis* (genoemd als *A. helicinoides*) ontbreekt ook.

Ter Heijde, 5 september 1960, in gruis aangetroffen in een schuimplastic drijver, verzameld door P. Leeuwangh. *Limacina retroversa* (Fleming), 1823, 8 juveniele exemplaren gedetermineerd door C.O. van Regteren Altena, gepubliceerd door Janssen (1961). Dit monster bevindt zich in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, reg. nr. NMR99300000399.

Geen van de genoemde exemplaren werd levend of met vleesresten aangetroffen. De conservering van vrijwel al het materiaal wijst er op dat dit ergens uit bodemmateriaal is opgepikt. *Limacina retroversa* is een soort van de noordelijke Atlantische Oceaan (niet of nauwelijks in de Noordzee); alle andere soorten prefereren warmer water, tot subtropisch en tropisch.

Geraadpleegde bronnen:

- GERRITS, J. & GERRITS, G. (1952): Pteropoda op drijvend materiaal. – Het Zeepaard, 12(3): 45-46, 3 fig.
 JANSSEN, A.W. (1961): Mollusken van een drijvend voorwerp. – Correspondentieblad van de Nederlandse Malacologische Vereniging 93: 948-949.
 LUCAS, J.A.W. (1956): Mededelingen uit Het Filiaal, 1. – Basteria 10(1): 18-41.
 Metz, J.A.J. (1964): Enige opmerkingen over de in Nederland gevonden pteropoden en heteropoden. – Het Zeepaard 23(3): 35-45, 15 fig.

Adres van de schrijver:
 ariewjanssen@gmail.com

Club Conchylia
 German Shell Collector's Club e.V.

Our journals:

- **Conchylia**
- **Mitteilungen**
- **Acta Conchyliorum**

Yearly subscription rate: 50.- €

Visit our site:
www.club-conchylia.de

Further information:
 Klaus Kittel
 Sonnenrain 10
 D-97859 Wiesthal
 e-mail: klaus_kittel@hotmail.com